VOGLIAMO TUTTO

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ : "ΟΙ ΑΟΡΑΤΟΙ".
ΣΥΖΗΤΩΝΤΑΣ ΜΕ ΤΟΝ ΝΑΝΝΙ BALESTRINI
ΓΙΑ ΤΟ ΙΤΑΛΙΚΟ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟ ΚΙΝΗΜΑ

ΣΑΒΒΑΤΟ 26 ΝΟΕΜΒΡΗ 2005, 20:00
ΣΤΗΝ ΚΑΤΑΛΗΨΗ ΦΑΜΠΡΙΚΑ★ΥΦΑΝΕΤ
ΟΜΗΡΟΥ & ΠΕΡΔΙΚΑ, ΚΑΤΩ ΤΟΥΜΠΑ/ ΛΕΩΦΟΡΕΙΑ Ν02, Ν058(ΘΕΑΓΕΝΕΙΟ), Ν012(ΥΦΑΝΕΤ)

"το πρωί βρεθήκαμε όλοι στο τρένο προς την πόλη ίδιες φάτσες τα ίδια παπούτσια του τένις τα μπουφάν τα μαντήλια τα γάντια οι σκούφοι... ανεβαίνει αμέτρητο πλήθος στριμώχνονται στις πλατφόρμες κουβαλούν πλαστικές σακούλες και μέσα έχουν τα κράνη και μέσα στα μπουφάν εγγλέζικα κλειδιά λοστούς παξιμάδια στη τσέπη σφεντόνες μπίλιες μπουλόνια"

ΜΙΑ ΣΥΝΤΟΜΗ ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΣΤΗΝ ΑΥΤΟΝΟΜΙΑ ΚΑΙ ΤΑ ΕΡΓΑ

ΤΟΥ NANNI BALESTRINI

ΠΟΥ ΕΧΟΥΝ ΕΚΔΟΘΕΙ ΣΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ

Στις δεκαετίες ’60 και ’70 η Ιταλία υπήρξε το πλέον ενδιαφέρον και πλούσιο πολιτικό και πολιτισμικό εργαστήρι στην Ευρώπη. Πλούσιο, δηλαδή, σε κοινωνικές σχέσεις – και ενδιαφέρον κυρίως για τη σύντηξη που πραγματοποιήθηκε εκεί, τη γόνιμη ένωση του πολιτικού με το πολιτισμικό. Για το ξεπέρασμα, δηλαδή, του διαχωρισμού ανάμεσα στο πολιτικό και το προσωπικό, του διαχωρισμού ανάμεσα στην καθημερινή ζωή και την πολιτική δραστηριότητα. Με άλλα λόγια, για το πέρασμα από το πολιτικό αίτημα «Να αλλάξουμε τον κόσμο» στο ποιητικό αίτημα «Να αλλάξουμε τη ζωή».

Ήταν αυτό που ονομάστηκε «κίνημα της αυτονομίας» ή «κίνημα του ’77», αφού τη χρονιά εκείνη κορυφώθηκε. Και είναι σωστό να πούμε ότι ήταν ένας «Μάης» που κράτησε μια δεκαετία – από το ’68 μέχρι το ’77.

Όλο αυτό το κίνημα δεν ήρθε φυσικά από το πουθενά. Αποτέλεσε συνέχεια –αλλά και διεύρυνση, εμπλουτισμό– των μεγάλων, εργατικών κυρίως, αγώνων της δεκαετίας του ’60. Πράγματι, ολόκληρη η δεκαετία του ’60 στην Ιταλία χαρακτηρίζεται από έντονους και μαζικούς αγώνες στα εργοστάσια. Κεντρικό υποκείμενο αυτών των αγώνων, και συγχρόνως κεντρικό υποκείμενο της καπιταλιστικής παραγωγής, είναι ο λεγόμενος εργάτης-μάζα: ο τεϋλοροποιημένος εργάτης της αλυσίδας παραγωγής στα μεγάλα εργοστάσια.

Χαρακτηριστικό των αγώνων είναι η μεγάλη τους δυναμική και το γεγονός ότι οργανώνονται έξω από τα δεδομένα συνδικαλιστικά πλαίσια, έξω από τον έλεγχο των επίσημων συνδικάτων. Εδώ, χρειάζεται να πούμε ότι όλη αυτή την περίοδο δραστηριοποιείται στα εργοστάσια ένας αστερισμός οργανώσεων της άκρας αριστεράς, μεταξύ των οποίων και η Potere Operaio στην ίδρυση της οποίας συμμετείχε και ο N.B. στις αρχές της δεκαετίας του ’60. Οι οργανώσεις αυτές, παράλληλα με την άνοδο των αγώνων, επεξεργάζονται μια σειρά θεωρητικών εργαλείων και αναλύσεων, που έγινε γνωστή με το όνομα «εργατισμός». Χρειάζεται ακόμα να έχουμε υπ’ όψη μας ότι στα επίσημα συνδικάτα είναι ισχυρή η παρουσία του ιταλικού ΚΚ. Την περίοδο εκείνη, το ΚΚ είχε ιδιαίτερη δύναμη, με ποσοστά στις εκλογές που έφταναν το 30-35%. Διέθετε ακόμη την αίγλη του αντιφασιστικού αγώνα, αλλά συγχρόνως ήταν πλήρως ενσωματωμένο στους θεσμούς, απόλυτα πιστό στην αστική νομιμότητα και, προφανώς, αντίθετο σε αγώνες που ξέφευγαν από τον έλεγχό του.

Οι αγώνες, λοιπόν, γίνονται κόντρα στη θέληση των συνδικάτων και των κομμάτων. Ξεπηδούν σε όλα τα μεγάλα εργοστάσια, είναι εξαιρετικά δυναμικοί και συχνά καταλήγουν σε συγκρούσεις με την αστυνομία – μέχρι και σε ολοήμερες οδομαχίες, στην κορύφωσή τους, το θερμό φθινόπωρο του ’69. Είναι εδώ, από τα κάτω, από τη βάση, που γεννήθηκε η αυτονομία. Αυτονομία από τις επιταγές του κεφαλαίου, αλλά και από τον έλεγχο των κομμάτων και των συνδικάτων.

Σ’ αυτή την περίοδο είναι που αναφέρεται το μυθιστόρημα του N.B. «Τα θέλουμε όλα», το πρώτο που εκδόθηκε στα ελληνικά, το 1979, και είναι σήμερα δυστυχώς εξαντλημένο. «Το μυθιστόρημα παρακολουθεί την πορεία ενός νεαρού, ο οποίος μεταναστεύει από το Νότο της Ιταλίας στο Βορρά για να εργαστεί. Ύστερα από μια σειρά ευκαιριακών απασχολήσεων, προσλαμβάνεται στο εργοστάσιο της FIAT στο

Τορίνο. Η εμπειρία της εργασίας στο εργοστάσιο τον οδηγεί να αντιληφθεί ότι η συλλογική πάλη αποτελεί τον μοναδικό τρόπο διαφυγής από τη συνθήκη της μισθωτής εργασίας. [...] Το μυθιστόρημα [ως προς τη μέθοδο γραφής του] βασίζεται στην προφορική αφήγηση ενός νεαρού προλετάριου, του Αλφόνσο Νατέλα, την οποία ο Μπαλεστρίνι μαγνητοφώνησε, κατέγραψε και ξανάγραψε, προσθέτοντας αποσπάσματα από ντοκουμέντα και προκηρύξεις των αυτόνομων συνελεύσεων των εργατών της FIAT, καθώς και από άρθρα εφημερίδων της άκρας αριστεράς που αναφέρονταν στις εργατικές κινητοποιήσεις [του] 1969[1] [– μέθοδο που όπως θα δούμε στη συνέχεια ο Β. ακολούθησε και στους «Αόρατους»].»

Ποια είναι η απάντηση του κράτους και του κεφαλαίου σ' αυτή την ένταση των αγώνων; Το κεφάλαιο αναδιαρθρώνει την παραγωγή, "σπάει" τις μεγάλες επιχειρήσεις σε μικρότερες μονάδες, εισάγει νέες τεχνολογίες και αυτοματισμούς. Αποκεντρώνει, δηλαδή, την παραγωγή και εντείνει το φαινόμενο της μαύρης, ανασφάλιστης εργασίας, με στόχο τον κατακερματισμό και την αποδυνάμωση των αγωνιζόμενων υποκειμένων. Σ' αυτή του την προσπάθεια ενάντια στις εργατικές κατακτήσεις των προηγούμενων χρόνων, βρίσκει συχνά συμμάχους του το ΚΚ και τα επίσημα συνδικάτα.

Το κράτος, από τη μεριά του, εξαπολύει αυτό που ονομάστηκε «στρατηγική της έντασης». Σήμερα πια έχει και επισήμως αποδειχτεί ότι ήταν οι ιταλικές μυστικές υπηρεσίες, σε συνεργασία με φασιστικά στοιχεία, που έβαλαν τις βόμβες στην πιάτσα Φοντάνα του Μιλάνου, βόμβες που σκότωσαν ανύποπτους περαστικούς. Η αστυνομία έσπευσε αμέσως να κατηγορήσει ως αυτουργό τον αναρχικό Πιέτρο Βαλπρέντα, ο οποίος έμεινε προφυλακισμένος 4 χρόνια μέχρι να αποδειχτεί η αθωότητά του. Κατά τη διάρκεια των ανακρίσεων για την ίδια υπόθεση, εκπαραθυρώθηκε από τα γραφεία της αστυνομίας, δηλαδή δολοφονήθηκε, ένας άλλος αναρχικός, ο Τζουζέπε Πινέλλι. Όλη αυτή η ιστορία έμεινε στη συλλογική μνήμη ως «σφαγές του κράτους».

Την ίδια περίοδο, αρχές της δεκαετίας του '70, κυκλοφορούσαν έντονες φήμες για επικείμενο φασιστικό πραξικόπημα. (Δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι η εποχή ήταν διαφορετική, μεσούντος του Ψυχρού Πολέμου, και ότι υπήρχαν ήδη δικτατορικά καθεστώτα στις γύρω χώρες – στην Ελλάδα, την Ισπανία και την Πορτογαλία. Εξάλλου, οι φήμες δεν ήταν τελείως ανυπόστατες: Έγινε γνωστή τουλάχιστον μία απόπειρα πραξικοπήματος, τον Δεκέμβριο του 1970, που οργάνωσε ένας πρώην στρατιωτικός διοικητής της εφήμερης μουσολινικής δημοκρατίας του Σαλό, σε συνεργασία με μονάδες αλεξιπτωτιστών και αγροφυλάκων, καθώς και με νεοφασιστικές οργανώσεις. Κι ακόμη, βλέποντας στη συνέχεια πόσο αδίστακτο υπήρξε το ιταλικό κράτος στην εφαρμογή της καταστολής, μπορούμε να σκεφτούμε με βεβαιότητα ότι τέτοια σχέδια πράγματι καταστρώνονταν. Απλώς, αντί για το πραξικόπημα προτίμησαν την εφαρμογή μιας "νομιμότητας" έκτακτης ανάγκης.)

Έτσι, η οργάνωση ένοπλης αντίστασης στην περίπτωση πραξικοπήματος είναι κάτι που απασχολεί έντονα αυτή την περίοδο τους πολιτικούς σχηματισμούς του κινήματος. Εξάλλου, οι συγκρούσεις με φασίστες βρίσκονταν στην ημερήσια διάταξη, και διάφορες οργανώσεις της άκρας αριστεράς είχαν ομάδες αυτοάμυνας για

[1] Από την Εισαγωγή του Αχιλλέα Καλαμάρα στο Νάννι Μπαλεστρίνι, *Οι Αόρατοι*, Βιβλιοπέλαγος, Αθήνα 2005.

την περιφρούρηση των εκδηλώσεών τους, των οποίων τα μέλη συχνά ήταν οπλισμένα.

Σ' αυτή την περίοδο αναφέρεται το δεύτερο βιβλίο του Β. που εκδόθηκε στα ελληνικά, ο «Εκδότης». (Στα ιταλικά εκδόθηκε το 1989, μετά δηλαδή τους «Αόρατους», αλλά στα ελληνικά, μάλλον κατά τύχη, αποκαταστάθηκε η "σωστή" χρονολογικά σειρά των βιβλίων.)

Ο «Εκδότης» αφορά την ιστορία του εκδότη Τζιαντζιάκομο Φελτρινέλλι, γόνου μεγαλοαστικής οικογένειας και δημιουργού του μεγάλου ομώνυμου εκδοτικού οίκου, ο οποίος σκοτώθηκε από την πρόωρη έκρηξη μιας βόμβας που τοποθετούσε σε έναν πυλώνα υψηλής τάσης στα περίχωρα του Μιλάνου. Ο Φελτρινέλλι είχε ιδρύσει μια παράνομη οργάνωση της άκρας αριστεράς, τις Ομάδες Αντάρτικης Δράσης, έχοντας σαν πρότυπο τις παλιές παρτιζάνικες ομάδες που έδρασαν ενάντια στο φασισμό. Σκοπός του ήταν να οργανώσει τη λαϊκή αντίσταση στο επικείμενο φασιστικό πραξικόπημα, και ήταν επηρεασμένος από τη θεωρία του Τσε Γκεβάρα για τις αντάρτικες «εστίες» (τα φόκο) που αναπτύσσονται σε αγροτικές περιοχές. (Εξάλλου, ο Φελτρινέλλι ήταν αυτός που εξασφάλισε τα δικαιώματα και κυκλοφόρησε παγκόσμια την πασίγνωστη πλέον σήμερα φωτογραφία του Τσε, για να στολίσει έκτοτε δωμάτια, να γίνει πλακάτ σε διαδηλώσεις, και στη συνέχεια να χρησιμοποιηθεί σχεδόν για τα πάντα. Το 1972, όμως, ήταν κάπως διαφορετικά.)

Στον «Εκδότη» ο Β., όπως είχε κάνει και στους «Αόρατους» που θα δούμε στη συνέχεια, έχει καταργήσει τελείως τη στίξη και δομεί το κείμενο σε παραγράφους σαν στροφές ενός εκτεταμένου επικού ποιήματος. Χρησιμοποιεί υλικό από εφημερίδες της εποχής, αφήνει να ακούγονται ποικίλες φωνές, συγχέει το χρόνο και τις αποστάσεις, το γεγονός και την αναπαράστασή του. Προσπαθεί να δει το πρόσωπο του εκδότη, αυτόν τον «άβολο άνθρωπο», όπως λέει, να κατανοήσει τη σημασία της ζωής και του θανάτου του, το νόημα που είχαν όλα αυτά γι' αυτούς που επέζησαν της ιστορίας, όσα σήμαινε εκείνη η εποχή κι όσα σημαίνει τη στιγμή της γραφής, το 1989, 17 χρόνια μετά.

Αλλά, για τις ανάγκες αυτής της εισαγωγής, χρειάζεται να επιστρέψουμε κάπου εκεί στα μέσα της δεκαετίας του '70. Είναι η εποχή που εμφανίζονται οι αόρατοι – όχι το βιβλίο, οι άλλοι.

Η καπιταλιστική αναδιάρθρωση της παραγωγής συνεχίζεται, σε συνδυασμό με μια γενικευμένη καταστολή. Γενικευμένη, δηλαδή παντού: στους δρόμους, στα εργοστάσια όπου γίνονται χιλιάδες απολύσεις, στις πλατείες όπου καθόλου τυχαία κάνει την εμφάνισή της η ηρωίνη, που θα αποτελέσει στη συνέχεια πραγματική πληγή για το κίνημα. Το κεφάλαιο, παρά το ότι έχει δεχτεί σημαντικά πλήγματα από τους αγώνες της προηγούμενης περιόδου, κινείται επιθετικά. Στοχεύει πλέον στην κατάκτηση όλων των χώρων και των χρόνων, όχι μόνο στον έλεγχο της παραγωγής, αλλά και στη σκοπούμενη παραγωγή γλωσσών, συμπεριφορών, στη συνολική παραγωγή του ανθρώπου ως ανθρώπου του κεφαλαίου: στην πλήρη αποικιοποίηση της ζωής. Έχει, σ' αυτό, σημαντικούς συμμάχους: το ΚΚ, που έχει ήδη εξαγγείλει τη στρατηγική του «ιστορικού συμβιβασμού» και αυτοπροτείνεται ως κυβερνητικός εταίρος και συνδιαχειριστής της κρίσης.

Το κίνημα, από τη μεριά του, διαθέτοντας ήδη πλούσια εμπειρία και ισχυρές θεωρητικές βάσεις, αναγνωρίζει ότι κλείνει πλέον ο κύκλος των αγώνων του εργάτη-μάζα και της κεντρικότητάς του. Βλέπει την ανάδυση ενός νέου υποκειμένου, που θα τον ονομάσει «κοινωνικό εργάτη», σε αντιστοιχία με το «κοινωνικό εργοστάσιο», με το ότι ολόκληρη η κοινωνία τείνει να οργανωθεί σαν εργοστάσιο, ότι η καπιταλιστική προσταγή τείνει να καθορίσει και να υποτάξει όλες τις σφαίρες της ανθρώπινης ζωής.. Το νέο αυτό υποκείμενο δεν είναι μια απλή θεωρητική κατασκευή. Είναι παρόν στους δρόμους και τους τόπους εργασίας, πλούσιο σε εμπειρίες αγώνων, δηλαδή πλούσιο σε κοινωνικές σχέσεις, πλούσιο σε επιθυμίες και υποκειμενικότητα και καθόλου διατεθειμένο να την υποστείλει ή να την περιορίσει στα παλιά μοντέλα πολιτικής στράτευσης. Θέλει να μιλάει σε πρώτο πρόσωπο, να εκφράζει συναισθηματικές ανάγκες και αναζητήσεις, θέλει την πραγμάτωση χώρων ευτυχίας και επικοινωνίας εδώ και τώρα, θέλει να αλλάξει τη ζωή. Διαβάζουμε σε ένα κείμενο των Κύκλων του Νεανικού Προλεταριάτου στο Μιλάνο:

«Έπεσε το τείχος του φόβου να μιλάμε δημοσίως για μας τους ίδιους, για την ιστορία μας και για τις προσωπικές μας ανάγκες. Δεν μιλούσαμε πλέον για τους άλλους, αλλά για μας τους ίδιους, ξεκινώντας από μας τους ίδιους. Η άρνηση της μισθωτής εργασίας είναι πανταχού παρούσα, αλλά όχι ως συνδικαλιστική πλατφόρμα που πρέπει να προωθηθεί: όχι ως εργατική δύναμη, αλλά ως ανθρώπινη ύπαρξη. Η δημιουργική συζήτηση είναι μια στιγμή αληθινής γνωριμίας, σύγκρουσης, αυτοσυνείδησης, αναζήτησης των νέων οργάνων του αγώνα και της απελευθέρωσης.»[2]

Η ανάδυση του νέου αυτού υποκειμένου θα θέσει σε κρίση τους πολιτικούς σχηματισμούς του κινήματος – μια κρίση, κατά τη γνώμη μου, ιδιαίτερα γόνιμη. Η αρχή έγινε με τη δημιουργία, στο εσωτερικό των οργανώσεων, φεμινιστικών ομάδων, οι οποίες σύντομα αυτονομήθηκαν και ήταν οι πρώτες που αναγνώρισαν ότι «το προσωπικό είναι πολιτικό», ότι δεν μπορούμε να μιλάμε για την ιεραρχία και την εκμετάλλευση στο εργοστάσιο όταν τις αναπαράγουμε στο εσωτερικό μας. Γράφει ο Β. στον «Εκδότη» και μάλιστα από απόσταση αρκετών χρόνων:

«η διαδικασία αυτή κατατρόπωσε επιβλήθηκε μετέβαλε τους ανθρώπους τον τρόπο ζωής σκέψης έρωτα τις επιθυμίες και τη συμπεριφορά κι αυτό κυρίως χάρη στο φεμινισμό [...] μετέβαλε ακόμα και τις λέξεις και τον τρόπο αφήγησης μιας ιστορίας κι αυτό είναι μια μεταλλαγή χωρίς επιστροφή»[3]

Όλη αυτή η διαδικασία περιλάμβανε προφανώς ρήξεις και συγκρούσεις, αλλά συγχρόνως απελευθέρωσε μια τεράστια δυναμική. Οι περισσότερες παλιές οργανώσεις θα αυτοδιαλυθούν μέσα στο κίνημα, κι αυτό θα γίνει ένας τόπος σύνθεσης δύο βασικών ρευμάτων: των νέων, που από το «προσωπικό» φτάνουν στο «πολιτικό», και των παλιών, των «πολιτικών», που ξαναανακαλύπτουν το «προσωπικό» και αρχίζουν να οργανώνονται με βάση τις ίδιες τους τις ανάγκες.

Το κίνημα της αυτονομίας θα εξαπλωθεί πλέον σε όλους τους κοινωνικούς χώρους, θα συνδυάσει την άρνηση της εργασίας με την άρνηση όλων των θεσμών της αστικής κοινωνίας, θα καταλάβει εκατοντάδες σπίτια για να στεγάσει αυτή τη νέα

---

[2] Από το Primo Moroni, *Αυτοδιευθυνόμενα κοινωνικά κέντρα*, μτφ. Π. Καλαμαράς – Μ. Λογοθέτη, Αγριόγατα, Αθήνα 1999.
[3] N.B., *Ο Εκδότης*, μτφ. Ε. Καλλιφατίδη, Γνώση, Αθήνα 1991.

κοινωνικότητα, θα εκφραστεί μέσα από την αντικουλτούρα, μέσα από εκατοντάδες έντυπα και ραδιοφωνικούς σταθμούς, θα οργανώσει εκτεταμένες απαλλοτριώσεις και επανοικειοποιήσεις σε σουπερμάρκετ, μέσα μεταφοράς, συναυλίες, κινηματογράφους – τη λεγόμενη αυτομείωση. Λέει κάπου ο Νέγκρι:

«Στο Μιλάνο [...] υπήρχαν γειτονιές που είχαν "απελευθερωθεί" και δεν πλήρωναν φόρους ούτε μεταφορές ούτε ενοίκια. [...] Ήταν γειτονιές αυτοδιαχειριζόμενες, όπου δοκιμαζόταν πειραματικά μια άλλη οργάνωση, μια οργάνωση της εντυπωσιακής χαράς. Αν η αστυνομία έμπαινε σ' αυτή τη γειτονιά, την απέκρουαν αμέσως. Όλα τα ελεύθερα σπίτια είχαν καταληφθεί [...] Η ζωή εκεί ήταν απίστευτη, δεν μπορείτε να φανταστείτε.»[4]

Δεν υπήρχε βέβαια μονάχα όλη αυτή η δημιουργική έκρηξη. Είχαν και τον παλιό κόσμο να καταστρέψουν – και ως προς αυτό, ως προς τις απαιτούμενες τακτικές, οι διαφωνίες και οι συγκρούσεις ήταν έντονες. Το αυτόνομο κίνημα δεν ήταν ένας ενιαίος μονολιθικός οργανισμός, κι από την άλλη είχε να αντιμετωπίσει ένα κράτος που σκλήραινε συνεχώς τη στάση του, που κατέβασε τα τεθωρακισμένα στη Μπολόνια τις μέρες των διαδηλώσεων του '77, που –μπορούμε να το πούμε με σιγουριά εκ των υστέρων– έσπρωχνε τον κόσμο στην ένοπλη αναμέτρηση.

Ένοπλες οργανώσεις υπήρχαν βέβαια από τις αρχές του '70, όμως την περίοδο γύρω στο '77 μαζικοποιούνται με ανθρώπους του κινήματος που δεν αρκούνται πλέον στη μαζική παραβατικότητά του, και οι οποίοι ουσιαστικά το εγκαταλείπουν και κάνουν το άλμα προς την παρανομία. Η συνέχεια είναι ίσως γνωστή. Με πρόσχημα τη δράση των ένοπλων οργανώσεων, και υπό τον καταιγισμό όλων των μίντια, όπου πρωτοστατεί το ΚΚ εξαπολύοντας λυσσαλέες ύβρεις κατά του κινήματος, θα ξεσπάσει μια τρομερή καταστολή. Κατασκευάζονται νομικά τερατουργήματα, γίνονται 60.000 συλλήψεις μέσα σε 4 περίπου χρόνια, πάνω από 10.000 πολιτικοί κρατούμενοι, χιλιάδες χρόνια συνολικής φυλάκισης, έντυπα, σταθμοί και κοινωνικά κέντρα κλείνουν με τη βία. Το κράτος, με τη συναίνεση και την ομοθυμία όλων των κοινοβουλευτικών κομμάτων, θα τσακίσει μια ολόκληρη γενιά, τα καλύτερα παιδιά της, έναν τεράστιο κοινωνικό πλούτο. Και για χρόνια θα επικρατήσει σιγή νεκροταφείου.

Ο Β. που από το 1973 συμμετέχει στο πολιτικό κίνημα της Εργατικής Αυτονομίας (στη λεγόμενη «δημιουργική» του τάση) θα βρεθεί το 1979 να διώκεται ως «ένας εκ των ηγετών της Αυτονομίας», με ένα δικαστικό κατασκεύασμα σύμφωνα με το οποίο ένοπλοι και μαζικό κίνημα ήταν κομμάτια της ίδιας «μυστικής» οργάνωσης που καθοδηγούσε όλο αυτό το τεράστιο και διαφορετικό πλήθος εξεγερμένων. Για να αποφύγει τη σύλληψη θα διαφύγει στη Γαλλία, όπου θα ζήσει αρκετά χρόνια. Το 1984 η δίωξη εναντίον του θα παύσει «λόγω ελλείψεως αποδεικτικών στοιχείων».

Σ' όλη αυτή την περίοδο, περίπου από το 1975 μέχρι το 1980, αναφέρονται οι «Αόρατοι». Το βιβλίο εκδόθηκε στην Ιταλία το 1987, σπάζοντας ουσιαστικά τη σιωπή γύρω από το κίνημα και την ποινικοποίησή του. Σε ένα κείμενο δίχως σημεία στίξης, και δομημένο σε κεφάλαια που αποτελούνται από παραγράφους-στροφές, ο αφηγητής θα πηγαίνει συνεχώς πίσω-μπρος στο χρόνο, από τις γεμάτες ελπίδα

[4] Τόνι Νέγκρι, *Η ζωή μου – από το Άλφα ως το Ωμέγα*, μτφ. Μ. Κουνέζη, Μεταίχμιο, Αθήνα 2002.

συλλογικές εμπειρίες του κινήματος στην πικρή απογοήτευση της φυλακής και στην απίστευτη βία της καταστολής της εξέγερσης των κρατουμένων.

«Το βιβλίο βασίστηκε στην αληθινή ιστορία ενός νεαρού αυτόνομου, του Σέρτζιο Μπιάνκι, τον οποίο ο Μπαλεστρίνι συνάντησε στη Γαλλία. Η αφήγησή του μεταφέρθηκε αυτούσια στο βιβλίο – με εξαίρεση την προσθήκη κάποιων, αληθινών πάντα, περιστατικών που διηγήθηκαν στον Μπαλεστρίνι άλλοι εξόριστοι. Το υλικό που επεξεργάστηκε για τη συγγραφή του βιβλίου προερχόταν από τη μαγνητοφωνημένη αφήγηση του Μπιάνκι –όπως συνέβη και στην περίπτωση του *Τα θέλουμε όλα*– και το μεγαλύτερο μέρος του από ένα κείμενο περίπου δέκα χιλιάδων δακτυλογραφημένων σελίδων τις οποίες έγραψε ο ίδιος ο Μπιάνκι σύμφωνα με κριτήρια που καθορίστηκαν από κοινού με τον Μπαλεστρίνι: Το κείμενο θα έπρεπε να περιέχει την αφήγηση γεγονότων μέσα από εικόνες, χωρίς να δίνεται βάρος στην ψυχολογία του ήρωα, χωρίς να προσέχει για λάθη, με μια γραφή όσο το δυνατόν περισσότερο ελεύθερη [...] Ο Μπαλεστρίνι στην τελική φάση της συγγραφής του μυθιστορήματος θα επέμβει σε αυτό το αυτοβιογραφικό υλικό, προσπαθώντας να τυποποιήσει τον ήρωά του, να τον καταστήσει όσο το δυνατόν περισσότερο χαρακτηριστικό της ομάδας που θέλει να παρουσιάσει, ικανό να αντιπροσωπεύσει ένα συλλογικό υποκείμενο αποτελούμενο από όλα τα άτομα εκείνης της γενιάς τα οποία ακολούθησαν μια πορεία παρόμοια με εκείνη του ήρωά του.»[5]

(Εδώ, μια μικρή παρένθεση για την ιστορία της αυτονομίας στην Ελλάδα. Στα τέλη της δεκαετίας του ’70, η αυτονομία ήταν η μαγική λέξη που επιτάχυνε την αποσύνθεση των μαζικών εκείνη την εποχή αριστερών και ακροαριστερών οργανώσεων – πλην του ΚΚΕ, που δέχτηκε μεν πλήγματα, αλλά είχε ισχυρά ερείσματα σταλινισμού και παράδοσης ώστε να αντιπαρέλθει τα καινά δαιμόνια.

Αυτονομία σήμαινε την αποτίναξη του μοντέλου των ιεραρχικών οργανώσεων, με τα Πολιτικά Γραφεία και τις καθοδηγήσεις τους. Σήμαινε, συγχρόνως, την εισβολή όλων των ζητημάτων της καθημερινής ζωής, που έμεναν καταπιεσμένα τόσο από τον κοινωνικό συντηρητισμό όσο και από τον συντηρητισμό των αριστερών οργανώσεων. Ζητήματα όπως αυτά της σεξουαλικής απελευθέρωσης, του φεμινιστικού και ομοφυλοφιλικού κινήματος, της άρνησης των ρόλων και των ειδικεύσεων, της αμφισβήτησης του σχολείου και της ουδετερότητας της επιστήμης βγήκαν τότε με ορμή στην επιφάνεια, σαν ένα ξέσπασμα που περίμενε καιρό για να εκδηλωθεί. Κι όλο αυτό φαινόταν να έχει τη δική του κουλτούρα –ή αντικουλτούρα–, τις δικές του ροκ και πανκ μουσικές, τη δική του ποίηση. Μπορεί κανείς να αναγνωρίσει αυτό το ξέσπασμα –εν μέρει προσωπικό, αλλά που τεμνόταν με τους αγώνες, τα πάθη και τις πληγές πολλών ανθρώπων– στο ποιητικό έργο της Κατερίνας Γώγου.

Η αυτονομία στην Ελλάδα ήταν το σύνθημα που διέλυσε τις παλιές οργανώσεις. Δεν ήταν ακριβώς κίνημα, δεν είχε τις ισχυρές εργατικές ρίζες που είχε στην Ιταλία. Δεν έλειπαν βεβαίως εργατικές πρωτοβουλίες ή ομάδες με εργατίστικο προσανατολισμό, αλλά όλη αυτή η υπόθεση αφορούσε κυρίως κόσμο φοιτητικό και νεολαιίστικο – και προφανώς κόσμο πολιτικοποιημένο. Η κίνηση αυτή, πριν προλάβει να συνταχτεί, σκόρπισε – όχι τόσο χτυπημένη από την καταστολή, που κι αυτή υπήρξε, παραδειγματική και μικρής έκτασης σε σύγκριση με την Ιταλία. Σκόρπισε από τη

[5] Από την Εισαγωγή του Αχιλλέα Καλαμάρα, ό.π.

συντονισμένη επέλαση της σοσιαλδημοκρατίας και της ηρωίνης. Κι από τις μικρές και μεγάλες ελλείψεις μας.

Πρόλαβε ωστόσο να ξεχερσώσει ένα ολόκληρο πεδίο, να καθαρίσει το χώρο από την αναπαραγωγή της ιεραρχίας και του συντηρητισμού. Και τίποτε πια δεν θα ’ταν όπως πριν. Είναι εδώ, κατά τη γνώμη μου, που θα βρει χώρο να ριζώσει στη συνέχεια το αντιεξουσιαστικό κίνημα. Και μ’ αυτή την έννοια, η αυτονομία ανήκει όντως στην παράδοσή μας. Κλείνει η παρένθεση.)

Το τι σημαίνει για μας σήμερα το κίνημα της αυτονομίας είναι κάτι που μένει να συζητήσουμε. Ο Β. με το έργο του προσφέρει οπωσδήποτε πλούσιο υλικό γι’ αυτή τη συζήτηση. Όμως η λογοτεχνία πηγαίνει σίγουρα παραπέρα. Κρατάω τον τρόπο με τον οποίο κλείνουν τα τρία βιβλία. Τελειώνουν μες στο κόκκινο. Και είναι το ίδιο κόκκινο του αγώνα και του πάθους, και είναι μαζί τόσο διαφορετικό. Στο «Τα θέλουμε όλα» είναι το κόκκινο μιας αυγής που ξημερώνει μετά από μια μέρα και μια νύχτα εξέγερσης. Στον «Εκδότη» είναι το εκτυφλωτικό κόκκινο μιας έκρηξης που φέρνει το θάνατο. Και στους «Αόρατους» είναι το κόκκινο μιας δάδας που βγαίνει απ’ το παράθυρο της φυλακής και που δεν υπάρχει ούτε ένα βλέμμα να την δει.